

ЗНАЧЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ СЛОВА ПРИ ЗІСТАВНОМУ ДОСЛІДЖЕННІ ОБРЯДОВОЇ НОМІНАЦІЇ

Чайка Оксана Ігорівна,
канд. філол. наук, доц.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті розглядається значення внутрішньої форми слова та знакова функція предмета в обряді, подається визначення обрядового знака як словесного позначення обрядової дії або її частини предметно-функціонального, агентивного або атрибутивного корпусів, зіставляються обрядові номінативи зі спільними й відмінними мотиваційними ознаками, що підкреслює вагомість нерозривної цілісності обряду і дає змогу трактувати його не ізольовано, а в цілісному етнокультурному плані.

Ключові слова: внутрішня форма слова, обрядова номінатива весільного циклу, обрядовий код, екстралінгвальний план обряду, мотиваційні ознаки номінації.

Різномасштабність етнолінгвістичних учень на сучасному етапі розвитку науки обумовлюється багатьма факторами: складність історичного шляху розвитку етнолінгвістики, складність визначення предмета етнолінгвістичних досліджень і складність об'єкта дослідження. Більш того, географічний континуум, історичні, культурно-соціальні й релігійні умови є тими факторами, що притягують інтерес науковців до вивчення матеріальної і духовної культур. Фіксація інформації про українські, англійські, португальські вірування, звичаї та обряди, дослідження учених традиційно висвітлювалися у працях С. Петкевича, О. Кольберга, Є. Бартмінського, О. Потебні, М. Сумцова, Д. Зеленина, М. Перрот (Michelle Perrot), М. Моутінью (Mário Moutinho) та ін. Етнографічний і фольклорний матеріали етнолінгвістичних досліджень подаються у працях П. Чубинського, М. Максимовича, Б. Грінченка, В. Кравченко, У. Гаррісона (W. Harrison), Р. Сіфорда (R. Seaford). Результатами етнолінгвістичних досліджень на сьогоднішньому етапі є процеси збору й опрацювання інформації щодо традиційних сімейних обрядів загалом, і весільного циклу обрядів зокрема. На особливу увагу заслуговує вивчення тематичних груп лексики, пов'язаної з проблемами культурної мотивації діалектної лексики, дослідження номінації явищ традиційної культури, особливо весільного обряду (Романюк 1996, Бігусяк 2000, Дроботенко 2001, Тищенко 2004), народної медицини й лікувальної магії (Вакалюк 1991, Мойсієнко 2003); культурологічний аспект номінації, мотивології й етнолінгвістичний аспект фразеології (Жуйкова 2007, Олійник 2003, Ужченко 2003, Цимбал 2007).

Значний внесок у розвиток етнолінгвістики й етносемантики зокрема становлять праці, присвячені обрядовій семантиці, в'ясненню принципів і способів номінації обрядових лексем, висвітленню закономірностей їхньої лексико-семантичної типології, структурно-семіотичного і концептуального моделювання (Тищенко 2003, 2004, Пулатова 2008). Основні мотиваційні ознаки номінації слід шукати в обрядовому коді, елементи якого розкриватимуть співвіднесеність історично зумовлених мовних одиниць, їхню поєднуваність у комбіновані семантико-граматичні конструкції та їхнє вживання для декодування мовцями вербальної й невербальної інформації.

З огляду на сказане слід відзначити, що власне питання вивчення і синтезу теорії номінації у зіставно-типологічному аспекті різноструктурних мов, виявлення спе-

цифічних, культурно-національних особливостей обрядових номінацій та їх мотиваційних ознак заслуговують на увагу й фокус сучасних лінгвістичних досліджень.

Метою статті є визначення внутрішньої форми обрядових номінацій української, англійської та португальської мов у зіставних дослідженнях, а об'єкт статті становлять лексичні та фразеологічні номінації весільного циклу в українській, англійській і португальській мовах.

Під обрядовою номінатомою весільного циклу (ОН) розуміється лексична одиниця або номінативне (фразеологічне) словосполучення, або паремія – це переважно іменникові, прикметникові та дієслівні конструкції, які вживаються на позначення перебігу подій та явищ шлюбно-весільних ритуалів, актантів дій і атрибутики цих дій у їх різному часовому зрізі та локальності. Під обрядодією розуміється дія, яка впродовж тривалого періоду часу й відповідно до окремих локальних поясів практикувалася для проведення певних визначених традиційно-ритуальних комплексів обряду. Це особлива дія, структура обряду якої є чітко встановленою і визначеною на полотні часу й місця. Ця дія циклічна за своєю природою, стабільна, проте здатна частково (незначною мірою) модифікуватися під впливом певних соціальних умов.

Оскільки мотивація полегшує народження слова та запам'ятовування й розпізнання його змісту, то завдяки їй у мові закріплюються зв'язки та наявні в мовців асоціації про названі явища об'єктивної дійсності. Проте мотивація назви, як відомо, не завжди повністю збігається з її значенням, вона відображає лише одну з розпізнавальних ознак денотата, а не цілісну сукупність його найсуттєвіших закріплених у значенні ознак. У такому разі мотивація стає надлишковою, оскільки назва набуває статусу сигніфікату, який є звичним для мовців і з часом закріплюється в певному мовному середовищі. У мові постійно спостерігаємо боротьбу мотивованості мовного знака з його довільністю.

В основі як традиційних, так і новітніх підходів до дослідження номінації обрядовості лежить спільний пошук мотивації змісту номінатоми, її пояснення через архетипи дійсності, аналіз її як елемента вторинних семіотичних систем. Обряд як одна з підсубстанцій вторинних семіотичних систем пояснюється не лише як соціально-побутове явище або набір етнографічних побутових елементів, пов'язаних між собою певною атрибутикою, актантами і функціями, але також як одна зі сходинок певної ієрархічної структури, досить складної за своєю композицією і функціонуванням. З точки зору культурології, обряд – це певний набір дій, які постійно відбуваються в чітко встановлений час згідно з установленим способом, особливо як частина релігійної чи іншої церемонії [OALD 1995, с. 1015]. Структурно-типологічний аналіз обрядовості розцінює обряд як складне соціально-побутове явище, до складу якого входять обрядові елементи, функції яких визначають його структуру або групу; метою такого підходу є виявлення інваріантного комплексу обрядодій у синхронії та реконструкція первинних семантичних етимонів обряду в діяхронії [Колева 1971, 40, 49]. З лінгвістичної точки зору перенесення акценту з етнографічної сфери обряду на його лексичну, номінативну, сферу мотивується тим, що саме обрядовий знак виступає носієм семантики обряду, його вербалізова-

ним кодом у лінгвальній дійсності. Виходячи з того, що, за М.І. Толстим, знакова функція предмета в обряді виражається реалемно (предметно), акціонально (за дією) і вербально (за мовленням), то обрядовий знак – це свого роду словесне позначення обрядової дії або її частини предметно-функціонального, агентивного або атрибутивного корпусів, поняттєвий і вербальний код обрядової дійсності, сукупність вербальних (номінативи, фраземи) і невербальних (предметні символи, різновиди ритуальної поведінки) компонентів, вмістище архетипних символів, що разом утворює нерозривну цілісність обряду і дає змогу трактувати його не ізольовано, а в цілісному етнокультурному плані. Обрядовий знак досліджується в сучасних етнолінгвістичних працях М.І. Толстого, С.М. Толстої, О.Б. Страхова, Л.Н. Виноградової, О.В. Гури, О.Є. Любицької, Н.С. Шапарової та ін. Знакова функція обрядового знака визначається природою знака взагалі. Семіотична природа мови та культури як знакової системи завжди зумовлює й обрядову термінологію. За належністю обрядового знака в мові і культурі, він, з одного боку, підпорядковується властивим даній мові закономірностям формальної та лексичної організації, правилам співвідношення з іншими одиницями і підсистемами словника, а з іншого, – корелює з елементами семіотичної мови культури – акціональним, предметним, актантним, локативним, темпоральним [Толстая 1989, 216; Тищенко 2000, 36]. Проте для адекватного розуміння самого лінгвогносеологічного процесу номінації елементів обрядовості слід мати на увазі, що спершу звичаї та обряди були не символом, а конкретним поняттям, живою дією. Однак з плином часу побут етносу, за якого утворилися ці поняття, і такий спосіб дій, що були першоосновою номінації, зазнають певних радикальних чи поступових змін. За К.Д. Кавеліним, попереднє уявлення стає тоді освяченим повір'ям, а сам спосіб виконання дій – обрядом [Кавелин 1859, 10 – 11]. Цілком природно, що вихідний зміст того чи іншого поняття повністю або частково втрачається зі зміною умов життя (соціальних, економічних, політичних), хоча народ продовжує дотримуватися тих усталених норм поведінки, не завжди розуміючи їхню сутність. У такому разі їм поступово надається певне значення або конотація, що відповідає новому способу життя і мислення. Так утворюється відмінність між першим змістом факту і його тлумаченням у народі [Степанов 2004, 50]. К.Д. Кавелін наголошує, що при вивченні народних обрядів, вірувань і звичаїв потрібно шукати в їхній основі безпосередній, прямий, буквальный зміст, тобто те, що лінгвісти пізніше назвали внутрішньою формою (слова-назви). Для прикладу візьмімо незамінний атрибут весільного обряду – палицю – і сам ритуал приходу старостів з нею: старости з палицею приходять до дому дівчини і ведуть розмову з батьками, ніби вони зовсім не знають один одного (семантична опозиція 'свої / чужі'). Вони говорять про куницю чи лисицю, яку нібито їхні собаки загнали до них у двір, і питають, чи батьки не бачили її; вони прикидаються купцями з далеких країн, що шукають добротного товару (в Україні), приходять до хати і розпитують про погоду, чи не буде дощу, що застане їх у дорозі (в Британії та Португалії). Ці дії, тепер символічні, колись були справжніми фактами повсякденного життя, а нині втратили свій початковий зміст – так само, як палиця не має свого символізму в обряді

сучасного сватання. Отже, важливим, якщо не найголовнішим, моментом мотивації найменування обряду як мовного знака є інтерпретація самого обряду як культурного знака, яка базується на аналізі способу найменування та самої культурної мотивації терміна [пор.: Толстой 1995, 22]. Ще одним яскравим прикладом десемантизації обряду та його мовного позначення в бік символізації, пов'язаним з аксіологічною бінарною опозицією 'добре / погане', а саме з ідеєю ритуального биття, виступають такі обрядові номінативи сімейного характеру в українській, англійській та португальській мовах, як укр. *розбивати кашу* – ОН на позначення звичаю розбивати горщик з кашею, якою частують гостей на хрестинах, а вони, в свою чергу, платять за це жертвами для дитини, породіллі чи баби-повитухи; *биття горняти* – ОН на позначення обряду биття горняти дружбою, коли поїзд молодого вирушає до хати молодої і мати нареченої виходить з вівсом, свяченою водою у горнятку, майбутній зять удає, начебто п'є її, а сам кидає горщик через голову, дружко в цей час намагається розбити це горня на льоту, що при удачі символізує щасливе життя молодої пари; англ. *good beating* – ритуал побиття нареченої нареченим перед статевим актом, коли він декілька разів символічно ударає її; англ. *shoe-beating* – батько нареченої знімає старого черевика й передає його нареченому, який у свою чергу тричі символічно ударає ним наречену по голові, що символізує перехід дівчини з-під батькової влади та опіки в руки нареченого; пор. подібний ритуал побиття у весільній обрядовості українців, коли батько нареченої дає батогом нареченому і останній тричі ударає ним під час обрядодії з "діжею"; пор. нім. *Polterabend* – неофіційна вечірка, під час якої розбивають вдрізки тарілки, блюда і т.д., вважаючи, що розбиті шматочки принесуть щастя молодій; порт. *quebrar a solidão da hora* (букв. 'розбити самотність години') – ОН на позначення певного ритуалу залицання на перших порах, коли хлопець з дівчиною лише обмінювалися листами й не більше того; *bater à porta do futuro sogro* (букв. 'битися у двері майбутнього тестя') – ОН на позначення обряду заручин; *quebrar da lua* (букв. 'розбити місяць') – ОН на позначення ритуалу жартівливого характеру, коли молодим у спальні залишали заведені будильники під ліжком, під білизною, щоб розвеселити їх у шлюбну ніч. У деяких прикладах зустрічаємо синтез атрибуту обрядового знака й дії – сам акт побиття і його знаряддя (нагайка або черевик), яким, за народними віруваннями, приписується магічний смисл: у цих обрядодіях міститься первинна ідея "родючості", "народження" [Толстой 1995, 66-67]. В інших обрядодіях при битті посуду на весіллі чи похороні (укр., англ., порт. ОН) мається на увазі вигнання нечистої сили, демонічних духів, знищення негативної енергії – як символіка чогось розбитого, нецілого, відокремленого. Таку ж внутрішню форму простежуємо у прикладах з передвесільним актом биття, перебиванням рук на знак згоди під час заручин, весільних договорів, а також у ритуальній грі биття лубка в поховальному кодї (за спостереженнями П. Чубинського, В. Гнатука, Ф. Вовка, З. Кузелі).

Таким чином, дослідження у сфері контрастивної етносемантики вказують на доцільність інтерпретації внутрішньої форми обрядового знака як інструмента зіставного аналізу всієї лексико-семантичної системи мови, зіставлення і виявлення

характеру номінації, її мотивації, а також аналізу способів позначення в різноструктурних мовах, вияву і типологізації ізоморфних і аломорфних ознак обрядових кодів, вивчення міжмовних універсалій міжобрядового континууму. О.В. Тищенко підкреслює, що для контрастивної лексичної семантики, яка орієнтується на з'ясування формально-семантичних розбіжностей ОН, важливими є такі аспекти, як характер мотивації обрядових позначень, їхня співвіднесеність з екстралінгвальним планом обряду, можливість відтворити первинну мотиваційну ознаку та способи кодування того самого культурного змісту або, навпаки, з'ясування семантично відмінних ОН з ідентичною чи подібною формою вираження [Тищенко 2000, 38].

Внутрішня форма та її співвідношення з компонентами семантичної структури слова – це та універсально-мовна категорія, яка є основним складником процесу номінації в системі мови. Незважаючи на багату традицію вивчення внутрішньої форми слова (ще від В. фон Гумбольдта та О.О. Потебні), дослідники поки що не дійшли єдності щодо розуміння цього поняття [Русанівський 1988, 14 – 27; Снитко 1990, 6 – 15; Голянич 1997, 5 – 76]. За одним із найбільш прийнятих трактувань цього терміна, внутрішня форма слова і назви в цілому – це "мотивована ознака, покладена в основу назви предмета, явища" [Плотников 1989, 115]; "мотивувальна ознака слова як назви та один із способів мотивації його лексичного значення...", що з різним ступенем виразності розпізнаються в межах морфонологічного складу його основи ... або тільки асоціативно-семантичної структури його значення" [Тараненко 2004, 84] (дослідники пропонують розмежовувати при цьому поняття внутрішньої форми як живої ознаки номінації, яка усвідомлюється носіями мови, і етимології слова як його забутої мотивації [Варина 1976]).

Внутрішня форма назви є одним з еталонів міжмовного зіставлення, певною інваріантною структурою, спираючись на яку, можна здійснювати системно-структурне моделювання слів, лексико-семантичних груп та асоціативно-дериваційних гнізд у межах зіставляваних мов. В.М. Русанівський виділяє чотири явища в різних випадках зв'язку зовнішньої і внутрішньої форм слова при міжмовному зіставленні: 1) спільність внутрішньої і зовнішньої форм при різному формальному вираженні, пор.: укр. *виріз* і нім. *Ausschnitt*; 2) відмінність і зовнішньої, і внутрішньої форм слова з однаковим значенням, пор.: укр. *чужина* і нім. *Ausland* букв. 'зовнішня земля (країна)'; укр. *зошит* (від *шуму*) і ч. *pisanka* (від заст. *pisat* 'писати'); 3) відмінність внутрішньої форми у слів з тотожною зовнішньою формою, пор.: укр. *тесляр* (від *тесати*) і нім. *Tischler* (від *Tisch* 'стіл'); 4) спільність внутрішньої форми у слів з відмінною зовнішньою формою, пор.: рос. *моряк* і англ. *seaman*, нім. *Seemann* [Русанівський 1988, 17-18]. Відносно об'єктивний характер внутрішньої форми вказує на першочергову вагомість вибору ознак мотивації елементів дійсності для організації всієї лексичної системи мови, а всі розбіжності в лексичних системах двох мов залежать від тих ознак, за якими носії мови класифікують та іменують предмети й факти позамовної дійсності [Гак 1998, 16].

Так, наприклад, в обрядовій весільній лексиці назва обряду *калачини*, *покалачини* має безпосередній словотвірний зв'язок з назвою різновиду весільного хліба –

калачем (саме з цим хлібом, як особливим атрибутом, відбувалося прийняття сватів у хаті молодого через місяць після одруження); англ. ОН пологового циклу *saltgiving* – ритуал давання солі немовляті (*to give salt*) – пов'язується з обрядодією вкладання солі в рот немовляти відразу ж після народження з метою його захисту від сторонніх сил; укр. ОН *чоботоносини* словотвірно пов'язується з обрядодією *носити чоботи*, коли на дівич-вечорі обдаровані гості надівали чоботи й танцювали в них; англ. ОН *blackening* (від *blacken* – букв. 'чорнити – фарбувати, вимашувати в чорний колір') – передвесільний обряд обмазування молодого (нареченого роздягали наголо, незважаючи на пору року, і вимазували патокою, обсипали мукою і пір'ям, після чого він був змушений прогулюватися так вулицями міста).

У випадках прозорої внутрішньої форми, яка безпосередньо виводиться разом із значенням зі складників слова – морфем, ОН співвідносяться з різними сферами обряду, і ці назви, відповідно до положень когнітивної семантики, можна поділити на такі групи [див.: Тищенко 2000, 42-43]:

1) акціональна сфера обряду, що мотивується виконуваною суб'єктом обрядовою дією: наприклад, укр. *заводи, заводини* 'заручини' (під час обряду перед тим, як посадити молодих за стіл, староста або старший дружок обводить молоду пару тричі навколо столу), *оглядини, обзорини, розглядини* – обряд сватання (цей обряд включає огляд господарства і вивідування інформації про весільний поїзд, кількість весільних подарунків і т.д.), *заручини, рукодаїни, руковини* – обряд сватання (обряд поєднання рук молодих), *торочини* – вечір у п'ятницю перед весіллям (обряд торочення рушників і благословення заручин); англ. *weetin' the heed o' the bairn* (букв. 'намочування голови дитини') – обряд при хрещенні дитини, який, за народним повір'ям, приносив удачу й щастя, *feet washin* (букв. 'миття стоп') – один із весільних обрядів, мотив якого полягав у нерозривності священного шлюбу; порт. *pedia a bênção* 'благословення' (обряд у хаті нареченої, коли молоді просять батьківського благословення, а також обов'язково благословення хрещених батьків до шлюбу), *pedir a mão da rapariga* 'заручини' (букв. 'просити руки дівчини'), *receber o namorado* 'заручини' (букв. 'приймати нареченого в хаті дівчини');

2) агентивна сфера, яка співвідноситься з виконавцем або носієм дії: укр. *бранський староста* 'представник роду нареченого, що приходить сватати дівчину', *запорожці* 'непрошені весільні гості', *баба-новитуха, бабка* 'жінка, що приймає пологи'; англ. *bride* 'наречена', *bridegroom, groom* 'наречений', *best man* 'дружок, старший боярин', *Maid of Honour* 'перша дружка'; порт. *menina de flores* 'дівчина з квітами' (обряд посипання пелюсток троянд чи інших квітів перед молодою парою по закінченні обряду вінчання), *madrinha* 'хрещена мати' і т.д.;

3) реалемна сфера, що підрозподіляється на:

а) реалемно-функціональну сферу (мотивація імені – від назви предмета, який слугує для виконання ритуальної дії або на який спрямовується ця дія, місце виконання дії): укр. *лежень, стульник, короваць* 'різновид весільного хліба' (функція його полягала в приготуванні постелі молодим, цей хліб розміщували в їх узголів'ї), *вильце, гільце* 'весільне деревце, яке прикрашають на дівич-вечорі'; англ. *dowry* 'по-

car', *menye-cogs*, *cog-gilt-cogs* 'весільні кубки' і 'кубки на особливих покритих позолотою весільних столах, за якими могли сидіти лише 24 гості'; порт. *arco*, *mastro* 'прохід у воротах біля хати нареченої/ого', коли в дворі нареченої будували арку з соснових гілок, а у нареченого – шоглу, яка слугувала не лише прикрасою двору, а й мала характер фалічної символіки, що сягає уявлень романців про фізичну й сексуальну силу нареченого. В українській мові також маємо ОН *калач(ш)ниця* 'жінка, що пекла калачі', *старша калач(ш)ниця* [Шевченко 1998, 98 – 99] – від *калач* 'різновид українського хліба'; *коровайниця* 'жінка, що виготовляє коровай', *старша коровайниця*, *перша коровайниця* [Шевченко 1998, 99; Романюк 1984, 29] – від *коровай* 'різновид українського хліба' (означення *старший* і *перший* уживалися для позначення жінок, які порядкували й розпоряджалися під час весільних обрядодій). Укр. ОН *присваха* 'жінка (мати, братова дружина), яка разом з нареченою й старшою друшкою йде скликати сусідів на весілля', *прошак* 'особа, яка запрошує гостей на весілля' [Шевченко 1998, 101], *пропивальник* 'сват, рідше гість, що "пропиває" молоду' [Тищенко 1994, 68; Шевченко 1998, 101] – від *пропивати* 'завершати сватання розпиванням алкогольних напоїв' [СУМ VIII, с. 253] також належать до цієї реалемно-функціональної сфери, оскільки мотиваційною ознакою тут виступає саме функція виконання певних обрядодій;

б) реалемно-асоціативну сферу, яка ґрунтується на постійних зв'язках між обрядовими предметами (за О.В. Тищенком, реалемно-асоціативний план обряду переважно зумовлюється метонімічними асоціаціями [Тищенко 2000, 42], коли предмет, пов'язаний з обрядом, переходить у сам обряд): так, укр. ОН *рушники* – як атрибут весілля у прямому значенні та заручини в переносному, *розхідний борщ* – страва у прямому значенні та прийняття в домі молодого після весілля в переносному значенні (один з обрядів завершення весільного циклу), *помело* – палиця з прив'язаним до неї на кінці пучком хвойних гілок, ганчірок і т.ін. для вимітання попелу з печей, прочищення дымоходів (у прямому значенні) та сам процес вимітання печі перед випіканням короваю, що виконувався хлопцем з густим, пишним волоссям (яке своїм виглядом мало нагадувати мітлу); англ. *marryin' o' the folk*, *back feast*, *back treat* 'вечірка подяки' (у прямому значенні – пригощання зі стравами, які готує дружка з друзями через один або два місяці після весілля як подяка за пригощання, надане їм нареченою та її сім'єю, а в переносному – сам процес гуляння, що буквально означає 'народне одруження'); порт. *banhos* 'рушники' і сам процес оголошування імен заручених у церкві до шлюбного тижня, *sopa de reste* 'післявесільний обід' і домовленість обох сторін щодо подальшого життя новоодружених (букв. 'суп із залишків весільної їжі').

Безеквівалентною ОН виступає укр. *мойсеєва* 'старша коровайниця / калачниця' – субстантивований присвійний прикметник від імені людини, що, за біблійним переказом, очолювала вихід єврейського народу з-під єгипетської влади до землі обітованої. Отже, ця ОН свідчить про зв'язок з людиною, яка очолювала рід нареченої/ого. Досить часто в ролі старшої коровайниці виступала саме дружина старости.

При позначенні певних весільних чинів (наприклад, укр. *бранський староста*, *дівоснуб*, *сватач*, *сващак*, *просатар*, *світилки*, *свашки*, *дружби*, англ. *wedding-man*,

bride, groom, best man, maid, порт. *noivo, noiva, testemunho*) бачимо, що більшість компонентів окремих українських синонімічних парадигм праслов'янського походження виражається експліцитно, що не простежується у відповідних обрядових назв англійської і португальської мов, проте внутрішня форма ОН усіх трьох зіставляваних мов чітко пов'язується з відповідними обрядовими концептами і протиставленнями: це мотиви обміну та дарів, що простежуються у протиставленні 'брати / давати', протиставлення 'своїх / чужих', що реалізується демонстрацією ворожості двох весільних родів, моментами домовленості про шлюб і взаємної згоди тощо.

Отже, під внутрішньою формою ОН (ОФ) розуміється механізм об'єктивації національно-культурного змісту в семантичній структурі мовного знака як наявності словотвірної й функціонально узгоджених між собою ознак мотивації з подібним чи відмінним обрядовим значенням. У випадках прозорої мотивації внутрішня форма виступає важливим інструментом моделювання синонімічних відношень і словотвірних гнізд, шарів культурної інформації, втіленої в семантиці обрядового знака, ґрунтуючись на наборі архаїчних бінарних опозицій 'добре / погане', 'свій / чужий', 'щастя / нещастя' і концептів – таких, як "Доля", "Шлях", "Рух", пов'язаних з ідеєю вічності, нескінченності або кола у трьох зіставляваних мовах.

Говорячи про внутрішню форму назв у площині національно-мовних картин світу, слід обов'язково мати на увазі, що не можна вбачати прямої кореляції між тією чи іншою внутрішньою формою певних слів і відповідними особливостями світосприйняття носіїв конкретної мови. Мова, як відомо, – це зовсім не дзеркальне відбиття дійсності.

В статье рассматривается значение внутренней формы слова и знаковая функция предмета в обряде, определяется обрядовый знак как словесное определение обрядового действия или его части предметно-функционального, агентивного или атрибутивного корпусов, сопоставляются обрядовые номинаты с общими и отличительными мотивационными свойствами, что подчеркивает важность неразрывной целостности обряда и дает возможность интерпретировать его не изолированно, а в целостном этнокультурном плане.

Ключевые слова: внутренняя форма слова, обрядовая номината свадебного цикла, обрядовый код, экстралингвистический план обряда, мотивационные свойства номинации.

The article deals with the inner form of the word and the sign function of the object in the ritual as well as with the definition of the ritual sign, contrasting ritual nominal units with similar or distinctive motivation features. The significance of ritual unity taken as a whole in the aspect of extra-linguistic ethnic approach is shown.

Key words: word inner form, wedding ritual nominal unit, ritual code, extra-linguistic field of the ritual, motivation features of the linguistic nomination processes.

Література:

1. *Варина В.Г.* Лексическая семантика и внутренняя форма языковых единиц / В.Г. Варина // Принципы и методы семантических исследований. – М.: Наука, 1976. – С. 233 – 244.
2. *Гак В.Г.* Языковые преобразования / В.Г. Гак. – М.: Языки русской культуры, 1998. – 768 с.
3. *Голянич М.* Внутрішня форма слова і художній текст / М. Голянич. – Івано-Франківськ: Плай, 1997. – 178 с.
4. *Кавелин К.Д.* Критические статьи и рассуждения, относящиеся к народному быту, поверьям и праздникам и т.п. / К.Д. Кавелин. – СПб., 1859. – Ч.4. – 398 с.

5. *Колева Т.А.* Зимний цикл обычаев южных славян (к вопросу о структурно-типологическом анализе обрядности) / Т.А. Колева // Советская этнография. – 1971. – № 3. – С. 40 – 50.
6. *Плотников Б.А.* О форме и содержании в языке / Б.А. Плотников. – Минск: Вышэйшая школа, 1989. – 256 с.
7. *Романюк П.Ф.* Лексика некалендарных обрядов Правобережного Полесья (на материале свадебного обряда) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / П.Ф. Романюк. – К., 1984. – 294 с.
8. *Русанівський В.М.* Структура лексичної і граматичної семантики / Віталій Макарович Русанівський. – К.: Наукова думка, 1988. – 240 с.
9. *Словник української мови XVI – першої половини XVII ст.* / Відп. ред. Д.Г. Гринчишин. – Львів: [Б. в.], 1994 – 2005. – Вип. 1 – 13.
10. *Снитко Е.С.* Внутренняя форма номинативных единиц / Е.С. Снитко. – Львов: Свит, 1990. – 188 с.
11. *Степанов Ю.С.* Константы : Словарь русской культуры / Юрий Степанов. – М.: Академический проект, 2004. – 992 с.
12. *Тараненко О.О.* Внутрішня форма слова / О.О. Тараненко // Українська мова : енциклопедія / В.М. Русанівський, О.О. Тараненко (співголови редкол.) та ін. – К.: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П. Бажана, 2004. – Вид. 2, випр. і доп. – С. 84.
13. *Тищенко О.В.* Обрядова семантика у слов'янському мовному просторі / О.В. Тищенко. – К.: Вид. центр КДЛУ, 2000. – 237 с.
14. *Толстая С.М.* Терминология обрядов и верований как источник реконструкции древней духовной культуры / С.М. Толстая // Славянский и балканский фольклор. – М.: Наука, 1989. – С. 215–229.
15. *Толстой Н.И.* Язык и народная культура : Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике / Н.И. Толстой. – М.: Индрик, 1995. – 512 с.
16. *Шевченко В.Т.* Походження та семантичний розвиток української лексики, пов'язаної з весіллям : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Вікторія Тарасівна Шевченко. – К., 1998. – 186 с.
17. *Oxford Advanced Learner's Dictionary* / Ed. by J. Crowther. – Suffolk: Oxford Un-ty Press, 1995. – 1428 p.